

ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

В съответствие с принципа на субсидиарност политиките в областта на висшето образование се решават на равнището на отделните държави членки. Следователно ролята на Европейския съюз е предимно поддържаща и координираща. Основните цели на действията на Съюза в областта на висшето образование включват насърчаване на мобилността на студентите и преподавателите, поощряване на взаимното признаване на дипломите и периодите на обучение и насърчаване на сътрудничеството между висшите учебни заведения.

ПРАВНО ОСНОВАНИЕ

Образованието — и в тази връзка и висшето образование — е официално признато за област от компетентността на ЕС в Договора от Маастрихт от 1992 година. Договорът от Лисабон за изменение на Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) не променя разпоредбите относно ролята на ЕС във връзка с образованието и обучението. Член 165, параграф 1 от дял XII на Договора гласи: „Съюзът допринася за развитието на качествено обучение чрез насърчаване на сътрудничеството между държавите членки и, ако е необходимо, чрез подпомагане и допълване на техните действия, като напълно зачита отговорностите на държавите членки за съдържанието на учебния процес и организацията на образователните системи и тяхното културно и езиково разнообразие“. В член 165, параграф 2 се посочва, че действията на Съюза целят:

- развиване на европейското измерение в образованието [...];
- насърчаване на мобилността на студенти и преподаватели, наред с другото чрез стимулиране на академичното признаване на дипломи и периоди на обучение;
- насърчаване на сътрудничество между образователните институции; развиване на обмена на информация и опит по проблеми, които са общи за образователните системи на държавите членки;
- насърчаване на развитието на дистанционното образование [...].

Освен това в Договора от Лисабон се добавя разпоредба, която може да бъде описана като хоризонтална „социална клауза“. Член 9 от ДФЕС гласи: „При определянето и осъществяването на своите политики и дейности Съюзът взема предвид изискванията, свързани с насърчаването на висока степен на заетост, с осигуряването на адекватна социална закрила, с борбата срещу социалното изключване, както и с постигане на високо равнище на образование, обучение и опазване на човешкото здраве“.

Нещо повече — в Хартата на основните права на Европейския съюз се посочва: „Всеки има право на образование“ (член 14).

ЦЕЛИ

А. Европейско пространство за образование

В [съобщение](#), публикувано през септември 2020 г., Комисията изложи визията си за „европейско пространство за образование“, което следва да бъде завършено до 2025 г., с цел да се подобри нивото на образование и обучение на европейските граждани и да се развие чувството им за принадлежност към Европейския съюз. Що се отнася до висшето образование, основните цели на европейското пространство за образование са:

- увеличаване на дела на лицата на възраст между 30 и 34 години с висше образование до 50 % в срок до 2030 г. (40,3 % през 2020 г.);
- създаване на мрежи от европейски университети, които имат правен статут и присъждат европейски образователни степени;
- укрепване на „Еразъм+“ — програмата на Съюза в областта на образованието, обучението, младежта и спорта в Европа, за да стане тя по-приобщаваща;
- въвеждане на „европейска студентска карта“ за улесняване на студентската мобилност;
- автоматично признаване на дипломи и периоди на обучение от една държава членка в друга (въз основа на Лисабонската конвенция за признаване на квалификациите).

Б. Процесът от Болоня

В допълнение към собствените политически инициативи на държавите членки, ЕС активно подкрепя приоритетите на процеса от Болоня, който от началото си през 1999 г. работи за изграждане на по-сравними, по-съвместими и по-съгласувани системи за висше образование в Европа и в съседните региони. Процесът доведе до създаването на европейското пространство за висше образование (ЕПВО) чрез Декларацията от Будапеща и Виена от март 2010 година. Към днешна дата в ЕПВО участват 49 държави.

В. Новата стратегия на Съюза за висшето образование

През 2017 г. Комисията публикува съобщение относно [нов тласък за висшето образование в ЕС](#). В него се поставя акцент върху четири приоритетни области:

- приваждане на придобиваните по време на следването умения в съответствие с търсенето на пазара на труда;
- разширяване на достъпа до висше образование, превръщането му в по-приобщаващо, за да достига до повече слоеве на обществото;
- повишаване на капацитета за иновации на висшето образование;
- повишаване на ефективността и ефикасността на висшето образование.

ПОСТИЖЕНИЯ

А. „Еразъм+“

Целта на програма [„Еразъм+“](#) е да се инвестира в образованието, обучението, младежта и спорта в Европа чрез единна програма за финансиране. „Еразъм+“ обединява секторните и междусекторните политики, които преди това се прилагаха поотделно и обхващаха висшето образование („Еразъм“, „Еразъм Мундус“, „Темпус“, „Жан Моне“), училищното образование („Коменски“), професионалното образование и обучение („Леонардо да Винчи“), обучението за възрастни („Грундвиг“) и младежта („Младежта в действие“). За първи път през 2014 г. беше включен спортът. Програмата е структурирана около три основни действия в различните целеви сектори:

- образователна мобилност за граждани;
- сътрудничество между институции и обмен на добри практики;
- подкрепа за реформиране на политиките.

Висшето образование играе централна роля в обединяващата структура на „Еразъм+“. За периода 2021–2027 г. за висше образование са заделени най-малко 34,6 % от общия бюджет на „Еразъм+“. „Еразъм+“ не само подкрепя мобилността на студентите и университетските преподаватели, но и финансира съвместни магистърски степени по „Еразъм Мундус“ и заеми за придобиване на магистърска степен за студенти, участващи в „Еразъм+“.

През 2018 г. започна да действа инициативата „Европейски университети“. Тя подкрепя, чрез програма „Еразъм+“, създаването на мрежи от висши учебни заведения в различни държави членки с цел разработване на общи стратегии, чрез които да се дава възможност на студентите да учат в няколко държави от ЕС и издаване на европейски образователни степени. След поканата за участие в програма „Еразъм+“ за 2023 г. бяха избрани общо 50 алианса на европейски университети, в които участват 430 висши учебни заведения от всички държави членки и от осем държави извън ЕС. Инициативата е на път да постигне целта си да обхваща 60 алианса на европейски университети, в които да участват повече от 500 висши учебни заведения до средата на 2024 година.

На 22 октомври 2021 г. Комисията прие [нова рамка](#) от мерки за приобщаване за програмите „Еразъм+“ и Европейски корпус за солидарност за периода 2021–2027 г. Новата рамка има за цел да улесни достъпа на хората с по-малко възможности и да премахне пречките, които могат да го възпрепятстват. Тя подпомага доставчиците на професионално образование и обучение, желаещи да организират дейности за мобилност с учебна цел за професионално образование и обучение на учащи се и преподаватели. Сътрудничеството е от основно значение за новата рамка и включва партньорства от малък мащаб, които разширяват достъпа до програмата.

Б. [Действия по „Мария Склодовска-Кюри“](#)

Действията по „Мария Склодовска-Кюри“ подпомагат мобилността и обучението на изследователи. Те са част от рамковата програма на Съюза за научни

изследвания и иновации „Хоризонт Европа“ (2021—2027 г.) и са структурирани около пет поддействия. В областта на висшето образование действията по „Мария Склодовска-Кюри“ се превърнаха в основната програма на Европейския съюз за докторантури. Те финансират съвместни обучения за докторанти (поддействие „Докторантски мрежи“) и насърчават транснационалната, междусекторната и интердисциплинарната мобилност чрез стипендии за постдокторанти (поддействие „Постдокторантски стипендии“) или чрез съфинансиране от други регионални, национални или международни програми (поддействие „Съфинансиране“). Те улесняват също командироването в чужбина на изследователи и административен и технически персонал, участващ в научните изследвания и иновациите (поддействие „Обмен на персонал“). На последно място, те подкрепят [Европейската нощ на изследователите](#) — поредица от публични прояви, които се провеждат всяка година през септември в цяла Европа с цел популяризиране на работата на изследователите (като част от поддействието „Действия по „Мария Склодовска-Кюри“ и гражданите“). Чрез тази програмата се цели да се премахнат реалните и предполагаемите бариери между академичните среди и други сектори, особено предприятията. По програма „Хоризонт Европа“ се отпуска бюджет от около 6,6 млрд. евро за действията „Мария Склодовска-Кюри“.

В. Сътрудничество в областта на висшето образование

През април 2022 г. Съветът одобри [заклучения](#) относно Европейска стратегия за засилване на ролята на висшите учебни заведения за бъдещето на Европа и [препоръка](#) относно изграждане на мостове за ефективно европейско сътрудничество в областта на висшето образование. Целта им е да подпомогнат европейските висши учебни заведения да допринесат за изграждането на устойчиви и издръжливи икономики и за превръщането на Съюза в по-екологичен, по-приобщаващ и по-цифровизиран. Те имат за цел също да засилят транснационалното сътрудничество и да разширят неговия обхват, както и да развият истинско европейско измерение в сектора на висшето образование, основано на общи ценности.

Г. Европейска диплома за висше образование

През март 2024 г. Комисията прие [пакет](#) от амбициозни предложения за сектора на висшето образование в Европа, чиято цел е да се създаде европейска диплома за висше образование. Пакетът съдържа подробен план за тази нова и всеобщо призната квалификация в резултат на по-задълбоченото и по-широко транснационално сътрудничество между висшите учебни заведения — основен компонент на европейското пространство за образование.

РОЛЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

Парламентът оказва все по-голямо влияние върху изготвянето на европейските политики в областта на висшето образование.

А. „Еразъм+“

В своята [резолюция](#) от 14 септември 2017 г. Парламентът призна изключително положителното въздействие на програма „Еразъм+“, по-специално за

увеличаване на шансовете за интеграция на пазара на труда, но и за насърчаване на активното гражданско участие и чувството за европейска идентичност. Въпреки това, тъй като от „Еразъм+“ могат да се възползват по-малко от 5 % от европейците, Парламентът подчерта, че новата програма следва да бъде по-отворена и по-достъпна и че следва да се съсредоточи повече върху професионалното образование и обучение, ученето през целия живот и неформалното и информалното образование. Освен това той обърна внимание на трудностите, свързани с прилагането на Европейската система за трансфер и натрупване на кредити (ECTS), които представляват пречка пред мобилността, и призова за създаването на европейска студентска електронна карта, която да дава на студентите достъп до услуги в ЕС.

На 15 септември 2020 г. беше приета [резолуция](#) за повишаване на екологосъобразността на програмата „Еразъм +“, наред с други инициативи.

През май 2021 г. Парламентът и Съветът приеха [Регламент \(ЕС\) 2021/817](#) за създаване на програма „Еразъм+“ за периода 2021–2027 г. С бюджет от 26,6 млрд. евро (в сравнение с 14,7 млрд. евро през предходния период), новото издание на програмата има за цел да осигури равни възможности за всички граждани, включително да достигне в по-голяма степен до хора с увреждания, хора в неравностойно икономическо положение и/или с образователни затруднения, както и до хора, живеещи в селски и отдалечени райони. Програмата „Еразъм+“ подпомага ученето през целия живот за възрастни учащи се, като административните формалности се цифровизират и опростяват. На последно място, тя допринася за постигането на целите на Съюза в областта на климата чрез мерки за намаляване на климатичния ѝ отпечатък.

През януари 2024 г. Парламентът прие [резолуция](#) относно изпълнението на настоящата програма „Еразъм+“ за периода 2021–2027 г. като част от междинната ѝ оценка. Парламентът подчерта, че предвид много високите нива на участие „Еразъм+“ продължава да бъде много успешна програма. Той наблегна също на факта, че програма „Еразъм+“ трябва да продължи да се фокусира върху качествено образование с действия, които са лесно достъпни за гражданите на местно равнище. Парламентът приветства успеха на новата инициатива „Европейски университети“ и разгледа начините за постигане на напредък чрез алиансите.

Б. Връзки със заетостта

През годините Парламентът неизменно е проявявал интерес към висшето образование и връзките му със заетостта. След [съобщението](#) на Комисията от 30 май 2017 г. относно нов тласък за висшето образование в ЕС, на 12 юни 2018 г. Парламентът прие [резолуция](#) относно модернизирането на образованието в ЕС. Той призовава за създаването на европейско пространство за висше образование, като насърчи държавите членки да инвестират повече във висшето образование и да засилят сътрудничеството между висшето образование, работодателите, промишлеността, научноизследователската общност и обществото като цяло.

В. Процесът от Болоня

Парламентът проявява траен интерес към укрепването и напредъка на процеса от Болоня. В [резолуция](#) от 28 април 2015 г. относно прилагането на процеса от Болоня той подчерта, че процесът от Болоня допринася за подобряване на качеството на образователните системи и улеснява сравняването на висшите учебни заведения чрез въвеждане на системи за осигуряване на качество при признаването на дипломи. Всичко това е направило висшето образование в Европа по-привлекателно.

През април 2018 г. Парламентът прие още една [резолуция](#) относно процеса от Болоня. В нея се подчертава необходимостта от подобряване на социалното измерение на образованието чрез конкретни възможности за достъп до висше образование за студентите с увреждания и от среди в неравностойно положение. Призовава се за достъпни и справедливи механизми за разпределение на безвъзмездните средства и надбавките за мобилност. В резолюцията се призовава също ЕС и държавите членки да увеличат бюджетите си за образование, за да гарантират безплатно и качествено публично висше образование за всички.

За повече информация по темата посетете [уебсайта](#) на комисията по култура и образование.

Lina Sasse / Kristiina Milt
03/2024